

ФІЛОСОФСЬКІ СЕНСИ ВПОРЯДКУВАННЯ БУТТЯ ТА ПРАВОПОРЯДКУ

Філенко Р. П.,
магістрант, кафедра правознавства, ПУЕТ;
науковий керівник – доц. Філіна І. О.

Сучасний стан правового порядку як складової правового життя українського суспільства і науковий стан дослідження цієї проблематики свідчать про помітне відставання теоретичного осягнення цього феномена в нових умовах від соціальних потреб у сучасних наукових пошуках і рекомендаціях його забезпечення. Тут переplitаються такі тенденції, як помітне падіння наукового інтересу до проблематики правопорядку і динамічні зрушення у цій сфері суспільного буття, а також у суспільному сприйнятті правопорядку.

Правопорядок існує в системі детермінант, які визначають усю цілісну картину людського буття, важливим компонентом якого є його правова впорядкованість. Будучи вітальним (життєво важливим) компонентом цього буття, від якого залежить саме існування суспільства, правопорядок тісно пов'язаний не тільки з правовими умовами і явищами, але і з тими, які впливають на всі сфери суспільної життєдіяльності. Тому будь-які спроби цілісного осягнення правопорядку мають ґрунтуватися на аналізі всіх основних суспільних і правових детермінант, які спричиняють той чи інший вплив на функціонування правового порядку у суспільстві [1, с. 212].

Слід зазначити, що для дослідників тематика правопорядку є не дуже виграшною, бо пропоновані наукою висновки і рекомендації легко піддаються «перевірці життям», юридичною практикою, що вимагає від науковців таких результатів, які б витримували зіткнення із реальністю.

Певні труднощі під час дослідження правопорядку пов'язані з тим, що це категорія інтегральна, тісно пов'язана зі всіма основними складовими правової дійсності, і, з одного боку, сама «проникає» в існуючі різноманітні правові явища, а з іншого, знаходиться під впливом останніх. Якщо ж враховувати багаторівневий характер і складну внутрішню структуру правопорядку, то цілком виправданим буде висновок, що цей феномен має знаходитися на самій вершині теоретичної піраміди сучасної юриспруденції. В сучасному правознавстві теорія правопорядку мала б посідати таке ж місце, як теорія відносності чи квантова механіка у фізиці. Через категорії порядку і його антиподів появляється можливість аналізувати стан у всіх сферах правового буття, причому не тільки у кількісних, але й у якісних показниках, зрозуміти смислоутворюючі умови його як цілого, так і окремих його складових.

Ознаки і властивості правопорядку характеризують такі вияви природи правопорядку, які притаманні саме цьому правовому феноменові, вирізняють його серед інших і споріднених правових явищ. Коректно визначені (виявлені) ознаки (ознака – це риса, властивість, особливість кого-, чого-небудь) [2, с. 83] і властивості (властивість – це якість, ознака, характерні для кого-, чого-небудь) дають можливість провести формально-логічну межу, наприклад, між право-порядком і правом, правопорядком і правовою культурою, правопорядком і право законністю тощо. Зазначимо, що нинішній рівень осягнення ознак і властивостей правопорядку, зважаючи і на етимологічну близькість, майже тотожність цих понять, уможливило використання їх як синонімічних.

Отже, правопорядок – це відносно усталена і мінлива картина правового буття суспільства, яка утворюється домінуванням у ньому правових відносин, що ґрунтуються на цінностях свободи, справедливості і формальної рівності та виражається як правова захищеність, безпека і впорядкованість суспільної життєдіяльності, надійні гарантії реалізації прав та інтересів особи, ефективне функціонування інституцій громадянського суспільства і механізмів державної влади. [1, с. 216]

Що стосується філософського сенсу впорядкування буття, то на всіх етапах свого історичного буття людина прагнула осмислити, зрозуміти, осягнути саму себе, світ навколо себе, себе у світі й світ у собі. У цьому аспекті не є винятком і світ права. Людство здавна цікавлять природа й сутність людських взаємовідносин, норм, правил, які визначають їх особливості. Предметом людського осмислення завжди були правові ідеали «рівності», «свободи» і «справедливості», зміст яких проливає світло на специфіку природи права, його онтологічні засади, цінності та значимість у житті людини і суспільства. Ця проблематика привертала до себе увагу мислителів ще давнього світу. Зокрема, Геракліт, Демокріт, Фукидід і Гіппій, Антіфон і Алкадімант, Епікур та багато інших мислителів неодноразово звертались до проблем обґрунтування свободи, права, закону. Щоправда, тривалий час питання права, праворозуміння розглядалися фрагментарно як окремі аспекти більш загальних тем. І лише згодом вони стали самостійними об'єктами дослідження, здебільшого як вчення про природне право [3].

На думку тьобінгенського правознавця, першим кроком мало стати розуміння динамічної природи права [5, с. 187]. З одного боку, право об'єктивне, з другого – підвладне впливові людини, причому співвідношення цих чинників аж ніяк не постійне. Тому для адекватного осмислення права цю мінливість необхідно взяти до уваги. Але як співвідносяться об'єктивність права і частка в ньому людської волі? Для відповіді на це питання Е. Фехнер пропонує досліджувати місце права в цілісному взаємозв'язку буття [5, с. 187].

Німецький філософ права Е. Фехнер дійшов до двох базових моментів: питань про підстави права і про спосіб його буття. У процесі осмислення цих фундаментальних проблем він приходив до необхідності вписати право в загальну онтологію світу в цілому. Згідно з фехнерівською позицією, зважаючи на введене німецьким філософом Н. Гартманом розділення на неорганічний, органічний, психічний і духовний шари буття, право є «частиною порядку частини порядку» і може бути локалізоване у сфері соціального. Правопорядок не може суперечити ні неорганічному (оскільки людина являє собою матеріальне тіло), ні органічному (оскільки людина – жива істота), ні психічному або духовному шарам буття. При цьому соціальний порядок (і правопорядок як його частина) не становить самостійного шару буття, подібного до чотирьох вищеназваних, але пронизує їх, будучи змушеним їм відповідати.

Таким чином, як видається, можна отримати перші результати на предмет того, чи існують межі людського втручання у сферу права. Вочевидь, так. Людина може змінювати право доти, доки це не суперечить закономірностям вищеназваних шарів буття. А спроби переінакшити за допомогою права, наприклад, органічний порядок, неминуче призведуть до суперечностей, конфліктів і хаосу. Тим самим людина відносно права перебуває між «даністю» і «заданістю» (Gegebenheit і Aufgegebenheit), які, з одного боку, відкривають простір її втручання як зміні «даності», а з другого – ставлять їй межі за допомогою «заданості» великих шарів буття [4, с. 142].

Підсумовуючи, можемо констатувати, що правовий порядок – це стан упорядкованості, урегульованості, організованості суспільних відносин, який утворюється, існує і функціонує внаслідок фактичної реалізації правових норм відповідно до принципу законності. Основою правопорядку є право, умовою його виникнення та функціонування – режим законності.

Отже, предметну сферу сучасної філософії права визначають проблеми осмислення сутності права, його специфіки та особливості, співвідношення права з іншими соціальними нормами, питання сенсу, місця і значення права в системі філософського вчення про світ, людину, форми і норми соціального життя, про методи пізнання, систему цінностей тощо. Буття права передбачає й охоплює правову визначеність й упорядкованість світу людського буття, право розуміння і правовий підхід до основних відносин, форм, інститутів і установ у суспільному житті людей.

Список використаних джерел:

1. Бородін Ю. Ю. Поняття, ознаки та властивості правопорядку / Ю. Ю. Бородін // Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – Науковий вісник № 2(1). – С. 211-221.
2. Новий тлумачний словник української мови: у 4-х т. – К. : Аконт, 2000. – Т. 3. – 912 с.
3. Основи філософії права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/filosofia-30012017/lection/lec8.html>
4. Стівба О. В. Темпоральна онтологія права: дис. ... д-ра юр. наук: 12.00.12. – Харків, 2017. – 385 с.
5. Fechner E. Rechtsphilosophie / Erich Fechner. – Tuebingen: Mohr Siebeck, 1956. – 303 s.